

de bijtjes denken we alles te weten, maar de tentoonstelling "Sex en Erotiek in het Dierenrijk" laat het nu eens echt zien!

De tentoonstelling, samengesteld door het Noordbrabantse Natuurmuseum in Tilburg, is vanaf 15 oktober 1989 tot 29 januari 1990 te bezichtigen in het Natuurmuseum Nijmegen.

Naast deze wisselexpositie is in het Natuurmuseum op de tweede verdieping ook een permanente tentoonstelling te zien: "Het rijk te kijk", over de vorming van de landschappen in het Rijk van Nijmegen vanaf de IJstijden tot nu toe.

Beide tentoonstellingen zijn geschikt voor alle leeftijden!

NATUURMUSEUM NIJMEGEN
Gerard Noodtstraat 21
6511 SV Nijmegen
Telefoon: 080 - 230749

Openingstijden:
maandag t/m vrijdag: 10.30 - 17.00 u.
zaterdags gesloten
zondag: 13.00 - 17.00 u.

BOEKBESPREKINGEN

ATLAS VAN DE NOORDBRABANTSE FLORA

JOOST M.A. COOLS. Utrecht, Kon. Ned. Natuurhist. Vereniging, 1989. 372 blz., ill. Natuurhistorische Bibliotheek K.N.N.V., nr. 51 (ISBN: 90-5011-028-2 geb.)

Prijs (incl. verzendkosten): leden f 32,—, niet-leden f 48,—. Bestelling: door het overmaken van het bedrag op giro 13028 t.n.v. de Stichting Uitgeverij K.N.N.V., Burg. Hoogenboomlaan 24, 1718 BJ Hoogwoud. Inlichtingen: 030-314797.

Na vele jaren van voorbereiding — de veldwerkperiode beslaat ± 18 jaar — is onlangs dan eindelijk de eerste provinciale flora-atlas verschenen. Het monnikenwerk van Joost Cools en de zijnen, waaronder velen die onbetaald in vrije uren eraan werkten, is voltooid en het is een degelijk werk geworden. Het is min of meer opgebouwd volgens het recept van de Atlas van de Nederlandse flora; zo is de verspreiding van de soorten met behulp van uurhokkenkaartjes in beeld gebracht. Het is dan ook bijna vanzelfsprekend dat deze provinciale atlas wordt ingeleid met de — terecht — felicitaties van Eddy Weeda, een van de noeste werkers achter de Atlas van de Nederlandse flora en nu als landelijk coördinator van FLORON een van de drijvende krachten achter een nog gedetailleerder en sneller uit te voeren nieuwe, landelijke florakartering.

De atlas van de Noordbrabantse flora geeft van alle plantesoorten die bekend zijn van de provincie een verspreidingsbeeld en loopt daarmee zelfs voor op de flora-atlas voor Nederland.

Dat veel planten ook de laatste jaren nog terrein verliezen wordt duidelijk uit de verspreidingskaartjes die voor drie verschillende perioden (vóór 1950, na 1950 en na 1980) weergegeven worden. Toch blijkt Brabant nog een rijke flora te herbergen: in totaal bijna 1200 soorten, terwijl de provincie toch maar twee flora-districten omvat: het Fluviaal en het Kempens district. Ter vergelijking: binnen Limburg worden volgens de meest recente inzichten (E. Weeda in Gorteria nr. 4 van augustus dit jaar) vier flora-districten onderscheiden en er zijn ± 1260 soorten gevonden. Hier moet wel bij aangetekend worden dat — zoals Joost Cools uitlegt — in Brabant in feite drie soorten fluviaal gebied voorkomen: een brak getijdengebied, een zoetwater-getijdenge-

bied en het gewone rivierengebied. Wanneer dan ook nog het aanzienlijk grotere grondoppervlak van Brabant in aanmerking wordt genomen dan is het eigenlijk verwonderlijk dat er in Brabant niet méér in plaats van minder soorten dan in Limburg voorkomen.

Merkwaardig is dat behalve het totaal aantal soorten ook het aantal uitgestorven soorten vrijwel gelijk is aan dat in Limburg: 178 respectievelijk 170 (dit laatste volgens Cortenraad en Mulder, zie Natuurhist. Maandbl. 78(11): 181-184).

De soorten die in één tot tien uurhokken voorkomen worden door Joost Cools bedreigde soorten genoemd; een wat arbitrair criterium, immers de omvang van de populaties per uurhok kan binnen dit criterium nog zeer sterk verschillen. Er kunnen, zo lijkt het, een aantal soorten tussen zitten die in feite niet echt als bedreigd aan te merken zijn. Verbazingwekkend is dan dat het aantal bedreigde soorten aanzienlijk kleiner is dan het aantal soorten dat in Limburg niet verder komt dan naar schatting tien populaties; dat zijn er volgens de meest recente gegevens ± 225 (zie eveneens Natuurhist. Maandbl. 78(11): 181 - 184). Speelt ook hier het veel grotere oppervlak van de provincie Noord-Brabant een rol of is het een gevolg van de gemiddeld genomen geringere omvang van de natuurgebieden in Limburg (en de dienengevolge sterkere verstoring en aantasting door verzuring, vermeting, verdroging etc.)?

U ziet het, zoals gewoonlijk roept een goed stuk onderzoek tenminste evenveel vragen op als het beantwoordt. En dat is precies zoals het moet zijn: wat zou het leven saai worden als we alles wisten en alles begrepen.

Het boek is gebonden, omvat 372 bladzijden en is verlichtigd met enkele foto's en goed geslaagde tekeningen van de schrijver. Het wordt uitgegeven door de K.N.N.V. in de reeks "Natuurhistorische Bibliotheek".

T. MULDER

NATUURGERICHTE RECREATIE

J.L. VERKADE. Uitgegeven als nr. 4 in de Recreatie reeks van de Stichting Recreatie; prijs f 19,90.

Natuurgerichte recreatie is een onderwerp dat de laatste tijd meer en meer aandacht krijgt, zowel van planologen en projektontwikkelaars die hopen dat dit type recreatie wél aanvaardbaar zal zijn voor de natuurbescherming, als van natuurbeschermers die met deze term een serie in hun ogen toelaatbare en deels ook educatieve vormen van recreatie in natuurerreinen samenvatten. Een aantal natuurbeschermers heeft bovendien de hoop dat het bevorderen van dit type recreatie aanleiding zal zijn om meer natuurerreinen te ontwikkelen m.n. in recreatie-gebieden.

Het boekje bevat twee sporen: enerzijds wordt uiteengezet hoe met behulp van zgn. "marketing-systeematiek" een zorgvuldige afstemming van middelen en instrumenten op de met het recreatief aanbod nagestreefde doelen kan worden bereikt, anderzijds wordt middels een groot aantal voorbeelden aangegeven hoe in de praktijk wordt omgegaan met natuurgerichte recreatie.

De voorbeelden zijn, zoals zo vaak, het meest verhelderend. De marketing-aanpak om te komen tot een goed doortimmerd plan voor natuurgerichte recreatie is in feite niet veel meer dan het systematisch onderzoeken wat gewenst is, wat kan en wat de beste invulling is in de zin van recreatieaanbod, prijs, plaats, tijd en promotie.

Uit de in het boek gegeven voorbeelden blijkt echter dat in geen enkel geval een volledige, systematische aanpak gevolgd is.

Geschetst worden een weekendarrangement in het dungebied van Voorne, vaarexcursies in de Wieden, excursiemogelijkheden in de Groote Peel, natuurontwikkeling in recreatiegebied het Twiske, de mogelijkheden voor natuurgerichte recreatie in de Biesbosch, het stimuleren van de "vogelsport" in brede kring door de Vereniging voor Vogelbescherming, bosvorming gericht op vergroting van de recreatieve aantrekkelijkheid in het Spanderswoud en het Vijfhoekpark bij Hilversum, natuurontwikkeling in de boswachterij de Vuursche (door een groep vrijwilligers!) en de vergroting van mogelijkheden voor fauna-observatie op de Hoge Veluwe.

In bijna alle voorbeelden is het doel van de natuurbescherming bij het vergroten van de mogelijkheden voor natuurgerichte recreatie in hoofdzaak natuur-educatie, het vergroten van inzicht in en begrip en respect voor na-

tuurgebieden en alles wat daar leeft. Uit de doorgaans uit interviews opgebouwde hoofdstukken wordt echter niet erg duidelijk in hoeverre dat doel ook benaderd wordt. In het boek komt één voorbeeld voor van een op onderzoek gebaseerde poging tot evaluatie, hetgeen wel een erg magere basis is voor algemene conclusies.

Als graadmeter voor succes wordt in de interviews doorgaans de toename van bezoekersaantallen of van herhalingsbezoek genoemd. Maar was dat de doelstelling: meer mensen in de natuurgebieden? Slechts in één van de voorbeeldprojecten (de begeleide excursies in de Grote Peel) is een gerichte evaluatie uitgevoerd: een beleavingsonderzoek door het N.R.I.T. (wat voor instituut daar achter schuilt wordt niet duidelijk gemaakt). Resultaten: de bezoekers zijn "tevreden over wat men aantreft", maar willen toch graag meer: nog een wandelpad, meer verhoogde uitkijpunten en extra zitbankjes. Aan een café met terras, speeltuin, speel- en ligweiden schijnt men geen behoefte te hebben (gelukkig!). Of de bezoekers de door SBB nagestreefde "diepe ervaring" hebben ondergaan wordt niet duidelijk. Kortom over het cruciale punt van het beoogde educatieve effect van de beschreven projecten kan vrijwel geen informatie gegeven worden.

De interessantste delen van het boek gaan in mijn ogen over natuurontwikkeling in nieuwe recreatiegebieden en in bestaande monotone produktiebossen. In andere provincies blijken deze kansen voor natuurontwikkeling goed benut te worden en uiteraard rijst dan de vraag wat gebeurt er op dit terrein in Limburg?

Na enig nadenken kom ik tot de conclusie dat mij althans geen enkel project in Limburg in deze richting bekend is of het zou het natuurbeheer door het Streekgewest Oostelijk Zuid Limburg op de Brunssummerheide moeten zijn. Over de effectiviteit van de natuurontwikkelingsmaatregelen in dat gebied zijn de meningen echter verdeeld...

Een ander voorbeeld had kunnen zijn de natuurontwikkeling in en langs de Maasplassen. Helaas moet vastgesteld worden dat daar tot nu toe eerder sprake is van natuurontwikkeling *ondanks* de inrichtingsmaatregelen van de Provincie Limburg en Aqua Terra dan *dankzij* die instanties.

Lezing van het boekje is dan ook vooral aan te beleven voor Recreatieschappen, Streekgewesten, ambtenaren van de Provincie Limburg, gemeenten die zich afvragen of (en hoe) in recreatiegebieden mogelijkheden te creëren zijn voor natuurontwikkeling en voor diegenen die zich afvragen of meer mogelijkheden voor recreatie en voor natuurontwikkeling in produktiebossen hand in hand kunnen gaan. Laten we hopen dat de nieuwe ideeën die in het noorden zijn uitgedroefd ook in Limburg een kans gaan krijgen; er zijn in deze provincie in ieder geval zoveel monotone grove-dennenbossen dat er zonder veel kans op verlies van natuurwaarden eens iets anders geprobeerd kan worden.

T. MULDER

Provincie Limburg

mededeling
M 197/44-89

Subsidieregelingen Natuur en Landschap.

Gedeputeerde Staten maken bekend, dat Provinciale Staten voor 1989 middelen beschikbaar hebben gesteld in het kader van de Beleidsnota "Natuur en Landschap in de Provincie Limburg 1989-1993". Ten behoeve van een zo doelmatig mogelijke besteding van deze middelen hebben Gedeputeerde Staten de "**Subsidieregeling Ontwikkelingsprojecten natuur en landschap**", en de "**Subsidieregeling Voorlichtings- en Educatieprojecten Natuur, Milieu en Landschap**" vastgesteld.

Voor de uitvoering van deze subsidieregelingen is in 1989 een budget beschikbaar van respectievelijk f 300.000,- en f 50.000,-.

Beide subsidieregelingen zijn in het Provinciaal Blad van Limburg gepubliceerd onder de titel "Subsidieregelingen Natuur en Landschap".

Via de "Regeling Ontwikkelingsprojecten Natuur en Landschap" kunnen de volgende categorieën van projecten voor subsidie in aanmerking komen: – het opschonen en beschermen van geologisch, geomorfologisch en bodemkundig waardevolle objecten (GEA-objecten); – het uitvoeren van projecten gericht op het beschermen of verbeteren van leefgebieden van bedreigde en karakteristieke planten en dieren; – natuurbouwprojecten ter versterking van de ecologische infrastructuur; – projecten gericht op herstel van de natuurwaarden in een gebied; – projecten gericht op landschapsbeheer.

De "Regeling Voorlichtings- en Educatieprojecten Natuur, Milieu en Landschap" richt zich op: – projecten gericht op scholing van vrijwilligers op het gebied van natuur, milieu en landschap; – projecten gericht op het (kunnen) vergaren van kennis over natuur, milieu en landschap door leden van natuur- en milieu-organisaties; – projecten gericht op het verbreiden van de kennis over natuur, milieu en landschap en/of hun problemen; – projecten gericht op het vergroten van de betrokkenheid van de bevolking bij natuur, milieu en landschap.

Subsidie-aanvragen voor 1989 dienen uiterlijk 15 november a.s. te zijn ingediend.

De aanvragen die later binnenkomen zullen in de eerstvolgende termijn worden behandeld. De tekst van de "Subsidieregelingen Natuur en Landschap" kan worden aangevraagd bij Provincie Limburg, afdeling Bibliotheek, Postbus 5700, 6202 MA Maastricht.

Voor informatie kan men zich wenden tot de hoofdgroep Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting, bureau Landelijk Gebied 043-897412/897728.